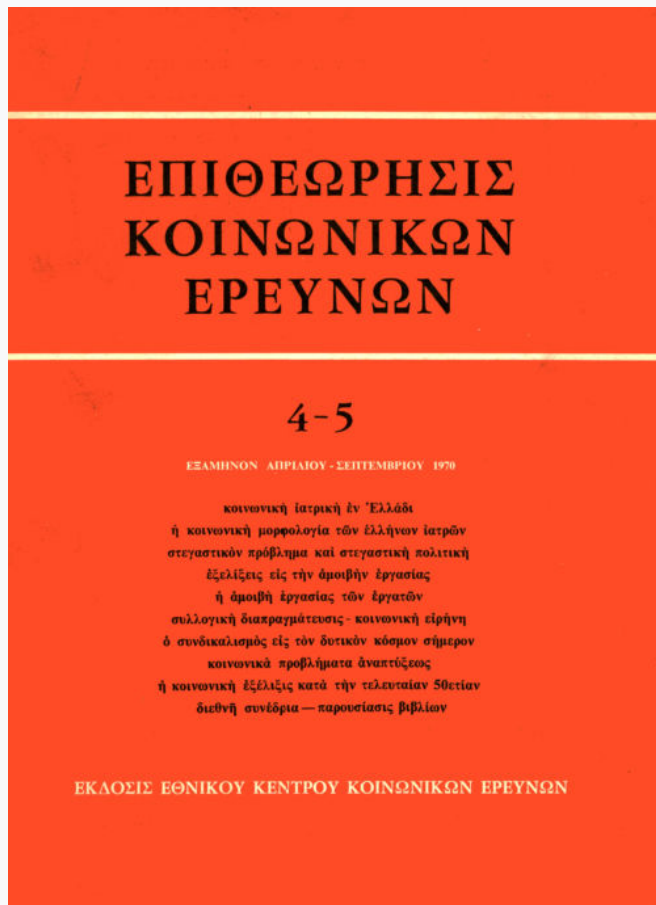

The Greek Review of Social Research

Vol 4 (1970)

4-5

Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου

Γ.Θ. Λυμπεράκης

doi: [10.12681/grsr.517](https://doi.org/10.12681/grsr.517)

Copyright © 1970, Γ.Θ. Λυμπεράκης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Λυμπεράκης Γ. (1970). Η διοίκησης, υπό Χρίστου Κ. Μίχαλου. *The Greek Review of Social Research*, 4, 275.
<https://doi.org/10.12681/grsr.517>

ήδη και εις τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου «τὴν ἀπρόσωπον τάσιν τῆς κοινοβιακῆς ἐξισοπέδοσως τῶν πιστῶν», ἐνθ' αἱ νεοελληνικαὶ κινήσεις (...) ἤσαν κοινοπραξίαι στρατευομένης» (Δημ. Γρ. Τσάκωνα, «Κοινωνιολογία καὶ φιλοσοφία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ», Ἐπιθεώρησις Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, τεύχος 2-3, σσ. 81-2). Καὶ ὅταν ὁ συγγραφεὺς προτείνει νὰ ἀποκαταστήσωμεν εἰς τὴν χώραν μᾶς καὶ δὴ εἰς τὸν χρόνον τῆς οικονομίας τοῦ πνεύματος τοῦ κοινοτισμοῦ, διὰ τῆς Συμμετοχῆς» (σ. 205), ἐνθυμούμεθα πάλιν τὸν κ. Τσάκωνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἐτη τονίζει ὅτι «ὁ Νεοελληνικὸς κόσμος μόνον διὰ τῆς ἐπιστροφῆς του εἰς τὴν παράδοσιν δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ μίαν ὁμαλὴν τάξιν». (Δημ. Γρ. Τσάκωνα, Προβλήματα Ἑλληνικότητος, (κείμενα δημοσιευθέντα περιοδικῶς κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν), Ἀθήναι 1970, σ. 32).

Π. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ Διοίκησις, ὑπὸ Χριστοῦ Κ. Μιχάλου, ἔκδοσις Gutenberg, Ἀθήναι 1969.

Κατὰ περισσότερον ἀπὸ μία ἄλλη παρουσίασις βιβλίου δὴ ἤθελα νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ σημεῖωμά. Καὶ τοῦτο διότι πάλαι ἐπιθυμία μου ἦτο νὰ συνθέσω μίαν κάπως ἐκτενῆ μελέτην περὶ γραφειοκρατίας, παρακινουμένης πρὸς τοῦτο ὑπὸ ταιμασιωρῶν τῶν ὁποίων μὴ προσέφερον ὀριζόμενον ὑπέκκοι τῆς. Ἄνευρον λοιπὸν εἰς τὴν οικογενειακὴν βιβλιοθήκην τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Χρ. Μιχάλου *Ἡ Διοίκησις*, προτιθέμενος νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ὡς βιβλιογραφικὸν βοήθημα. Μετὰ τὰς πρῶτας σελίδας ὅμως ἀνέλθθημεν ἐν μεγάλῃ ἡν χαρᾷ ἐν τῇ μελέτῃ «πειρᾷ γραφειοκρατίας» εἶγεν ἡδὴ γραφῆ, καὶ μάλιστα ὅπως τὴν ἀνευρεμένην ἐγὼ: Μελέτη «κατὰ γραφειοκρατίας». Τοῦτο πιστεύω ὅτι δικαιολογεῖ τὸν ἐνθουσιασμόν μὲ τὸν ὁποῖον παρουσιάσθαι τὴν *Διοίκησιν*.

Ἡ καλύτερη παρουσίασις τοῦ βιβλίου θὰ ἦτο ἡ ἀντιγραφή του. Καὶ τοῦτο διότι εἶναι ὅσον συμπετυκνωμένη ἡ ὁδία, ὅπως περαιτέρω συμπύκνωσις δὲν δύναται νὰ νοηθῇ. Ἄντ' αὐτοῦ, παραυλοῦσθαι μόνον: «...Ἀμετρίτου εἰς τὰ πρῶτα Διοικητικὰ μελέται. Πάσχυον ὅμως ὅλοι ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐλλόττωμα τὴν κατατρίβην εἰς τὰς θεωρίας. Φυσικὰ ἀπαράτρητος ὁ ὀρισμὸς. Καὶ αἱ ἀναλύσεις. Καὶ αἱ τοποθετήσεις. Καὶ τὸν κκεκῶσαν τὸν, ὅμως, καταποντίζεται, συχνὰ, ἡ ὁδία...»

Ἀκολουθεῖ μία γλαφυρὰ ἱστορικὴ ἀνάλυσις τῆς διοικήσεως καὶ τῆς σταμίας ἀεὶ φῆς τῆς, τῆς γραφειοκρατίας, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἐντέθεν.

Ἀνακαλύπτωμεν ἐν συνεχείᾳ, μαζὶ μὲ τὸν συγγραφέα, ὅτι τὸ πρόβλημα εἶναι πάντοτε ἐν:

«...Τὸ χερότερον εἶναι ὅτι ἡ δημιουργηθεῖσα κρίσις ἐβάρυνε, κυρίως, ἐπὶ τῆς ποιότητος. Ἐδῶ ἐγκτεται καὶ ἡ βασικὴ αἰτία τῆς κακοδομίας, εἰς τὴν ὁποίαν περιήχηθ' ἡ Διοίκησις...» Καὶ ἐξ ἄλλου,

ἡ ἀξίωσις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ δικαία ἀμερόληπτος, ταχία καὶ θετικὴ ἱκανοποίησις τῶν ὑποθέσεων του, αἱ ὁποῖαι, εἴτε ἠθικοῦ, εἴτε οικονομικοῦ ἐνδιαφέροντος, εἶναι, πάντως, σημαντικαὶ διὰ τὴν ζωήν. Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ἰαδιόητος ἐπιείκεια εἰς τὴν στελέχων τῆς Διοικήσεως καθίσταται αὐτομάτως σκληρότης ἐναντίον τοῦ λαοῦ... Ἐτεῖ ἐργεταί εἰς τὴν σκένιν ἐκείνη ἡ μείστις παρατηρητικότητος κρίσις τοῦ Σοπενγῶουερ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἔμφωτος ἱκανότης δύναται, σχεδόν, νὰ ἀντισταθμίσῃ τὴν ἑλλειψιν μορφώσεως. Ἀλλὰ καμμία πνευματικὴ μόρφωσις δὲν δύναται νὰ ἀναληρῶσθαι τὴν ἑλλειψιν ἐμφῶτος ἱκανότητος...»

Προχρὸς κάπως ταχύτερον, ἀπαριθμῶν τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ κέντρον βάρους τοῦ βιβλίου: «Ἀντικεινικὴ νοοτροπία», «Ἀναξιόπιστος», «Ἐνοχος λοιπὸν», «Νομοθετικὸς λαβύρινθος» [περὶ αὐτοῦ πλέον!], «Ἡ παράδοσις», «Παγκόσμιον τὸ πρόβλημα», «Ἡ ἑλληνικὴ εἰκὼν», «Ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς», «Τεράστιον ἱστορικὸν ἔργον», «Αἰρίζεται τῆς κακοδομίας», «Τὸ ρωσφετ», «Ἡ ἐξάρτησις ἀπὸ τὴν πολιτικὴν», «Ἡ γραφειοκρατία».

Σταυροῦσθαι πάλιν:

«...ἴσπεροῦτο, ὁλοέν καὶ περισσώτερον, ὁ μηχανισμὸς τῆς γραφειοκρατίας. Ὁ πολυλοπὸς αὐτῆς ἡπλοῦτο μὲ σταθερὰς ἐκτετατικὴν δύναμιν. Καὶ περιέφυγε μὲ πρωτοῖσαν παραλυτικὴν δύναμιν ὀλόκληρον τὸ σύστημα τῆς Διοικήσεως...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ συγγραφεὺς παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ διήγημα Ὁ κῆριος Τημητάρχης τοῦ Ζαχαρία Παπαντωνίου:

«...Ὁ κ. Τημητάρχης μαινοῖντας τὸ γραφεῖο τὸν βῆκε μέσα τὸν λαμπρὸ ἥλιον νὰ τὸν ἐσταίην τῆς ἀναφορῆς, τῆς υπογραφῆς καὶ τῆς ἀναβολῆς... Τρέμου τὴν ὑπογραφήν του. Ὁ τελευταῖος γραφίσις τῆς ἐπαρχίας τὸν νοιθεῖ. Οἱ πῶ δύνατοι τοῦ πολιτευομένου ἔχουν τὴν ἀνάγκη του καὶ τὸν κολεκτοῦσαν. Ὁ Ὑπουργὸς ὁ ἴδιος εἶναι μελεσιτάλακτος μαζὶ του ὅπ τὸν φόβου μῆπος τοῦ καταφέρει καμμιὰ σιγανὴ γραφειοκρατικὴ μαχαίρια, τέτοιος ποὺ εἶναι, ἠσυχος σάν βαθὺ ποτάμι, ἄμυλτος σάν πηγάδι, κύτοχος τῆς Ὑπηρεσίας, μοναδικὸς γὰ λῦσις καὶ περιπλοκῆς... Οἱ ἄκελοι. Νὰ τοὺς ἀνοίγῃ! Νὰ τοὺς διαβάξῃ!... νὰ περιμένουν τὸ νῆμα του... Ἀπειρεὺς ὑποθέσεις νὰ σταματοῦν ἐκεῖ καὶ νὰ ὀριζοῦσαν ἄργά, σάν τὰ φροῦτα στὸν ἥλιον... Ἡ εὐτυχία τῆς ἀναβολῆς...»

«Ὁ ἥλιος χυθόταν τόσο ἠδονικά στους φακέλους καὶ στοὺς κώδικας, ποὺ ὁ Τημητάρχης ἐνοῖσσε νὰ τὸν κυριεῖαι ἀκράτητο συναίσθημα παντοδυναμίας. Ἐκεῖνο τὸ πρῶτ' ἐπώρησε κάποιον γελοῖον, ἀπόφασε τὴν στασιμότητα τοῦ Κουτσόπετρον, ἐματῶισσε δύο χρήσιμα ἕγχα ὀδοποιίας, εἶπε «βῶδ» τὸν κλητῆρα, ἔβρισε ἕνα γράφεα, καί, ὅταν πῆγε γὰ εἰρήσιν στὸν Ὑπουργὸ, τὸ ἀναποδογύρισε δύο σπουδαῖατα νομοσχέδια, ποὺ εἶχε σχεδίασει, ἐπειδὴ τὸν τρώμαξε μὲ τὴν χρονολογία, τὰ ἄθρα καὶ τὰ νοῦμερα, ποὺ

ἐβγαλε μέσα ἀπὸ τὰ χίλια συρταράκια τῆς μνήμης του. Ποτὲ ἄλλοτε δὲν ἐνοῖσσε τόσο πολὺ πὼς εἶναι ἀπαράτρητος». Συνεχίζω ἀπαριθμῶν τίτλους κεφαλαίων: «Γραφειοκρατικὴ τυραννία», «Ὁ συγκενωροτισμὸς», «Διὰ τὸν ἐντυπώσεως», «Ἡ Ἐβκόλος Ἄσπερ», «Αἱ συμβολεῖν καὶ ἐπιτροπαῖν», «Ἡ διαδικασίαν» [μία παρένθεσις: ὁ σκοπὸς ἀγιάζει τὰ μέσα, ἐρ' ὅσον, ὅμως, τὰ μέσα δὲν σπύλλων τὸν σκοπὸν: αὐτὸ εἶναι τὸ πῆρες διάγραμμα γνωστοῦ τάγματος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας: ἡ ἀπέραντη ὅμως διαδικασίαν (μέσον) σπύλλων τὸν σκοπὸν (εὐρυθμὸς λειτουργία τοῦ Κράτους) διότι ἐν ὀνόματι τῆς (τῆς διαδικασίας) ταλαιπωροῦνται τὸσον οἱ πολῖται ὅσον καὶ τὸ Κράτος], «Ἡ πολυνομία», «Οἱ ἐπιστιμωμεν», «Ἡ ἀναδιοργάνωσις», «Παρεξήγησις τοῦ μύχθου», «Ὁ Τσῶρτσιλ ἐξηγῆ», «Πραγματικὴ εἰσβολή», «Αἱ ἀρμοδιότητες», «Ἀνάγκη συντονισμοῦ», «Νέοι στόχοι, νέες ἐπιπέδες».

Ἐναῖ ἀκόμη αὐτοῦτον τίτλου τοῦ βιβλίου ἐπιτρέπω μὴ νὰ παραθέσω:

«Ὁ Τσῶρτσιλ... ἐδίδακεν ὅτι ἡ ἐργασία γραφείου δὲν εἶναι ἐργασία ἀποθήρασις. Καὶ συνεπῶς δὲν ἐνδιαφέρουν οἱ ἄρες ἀλλὰ τὸ ἔργον. Φυσικὰ, λέγει ὁ συγγραφεὺς, ὑπάρχουν καὶ λόγοι συντρέχοντες εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ... καὶ δὲν εἶναι, ἐπίσης, ἐπιτετραμμένον τὸ κριτήριον [τοῦ χρόνου] διὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ὑπαλλήλου, διὰ τὴν ἠθικὴν ἱκανοποίησιν του καὶ ἐντέθεν διὰ τὴν συμπεριφορὰν καὶ ὀδιστικὴν ὑπηρεσίαν του πρὸς τὸν πολίτην, νὰ ἐγκτεται μόνον εἰς τὴν διάρκειαν καθηλῶσεως του εἰς τὸ γραφεῖον... Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλης ἀπόψεως βαπτικῆ εἶναι ἡ τοιάτη μορφή ἐργασίας. Ὀδηγεῖ εἰς μαρμαρῶν νυχιῆς καὶ εἰς ἐξασθένειαν βιολογικὴν. Καὶ ἡ ἐπιβάρυνσις ἀποβαίνει πολλὰ πῆ...»

Ἡ μελέτη τοῦ κ. Μιχάλου διακατέχεται ἀπὸ δύο ἀρχάς: ἡ μία ἐκφράζεται ρητῶς, εἶναι ἡ πρώτη πρότασις τοῦ προλόγου, «Ἡ διοικητικὴ μεταρρυθμίσις, μὲ λογικὴν ἀξιολόγησιν, προβαδίζει πῶς ἐθνικῆς ἀναπτύξεως», ἡ δεύτερα ἀρχὴ εἶναι τὸ ἑλληνικὸν ρητόν: «Ὅκ ἐν τῷ πολῷ τὸ εὐ ἄλλὰ ἐν τῷ εὐ τὸ πολῷ».

Μία διαπίστωσις καὶ μία εὐχή, ἀντὶ συγγραρητῆρον πρὸς τὸν συγγραφέα: Μέσα εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου εὐρίσκει κανεὶς πολλὰς ἐμπειρίας, προσωπικὰ καὶ γνωστῶν τὸν προσώπων. Αὐτὴ ἡ διαπίστωσις. Αὐτηρὰ. Καὶ ἡ εὐχή, τὴν ὁποίαν μοιραζόμεθα μὲ τὸν συγγραφέα πολλοὶ Ἑλληνας: νὰ παραμείνῃ μόνον ἱστορία ἡ περιγραφομένη εἰς τὴν *Διοίκησιν* κατάστασις. Τότε ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὴ ἔχη ἐπιτελεθῇ. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ βιβλίου σκοπὸς.

Γ. Θ. ΛΥΜΠΕΡΑΚΗΣ

Ἀφορμὴν εἰς τὴν πρόθεσιν συνοπτικῆς παρουσιάσεως τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν ἔδωκεν ἡ μελέτη τῆς βιβλιογραφίας εἰς τὰ πλαίσια ἐρεῖνης ἡ ὁποῖα διεξάγεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κέντρον Κοινο-